

Het gesproken woord telt

**Frans Leidelmeijer, bij Indisch Monument
15 augustus 2016**

Geachte aanwezigen,

Deze plek waar we nu met z'n allen het einde van de Oorlog in Zuidoost-Azië herdenken is bekend terrein voor mij. Daar achter de Scheveningse Bosjes woonde ik in 1954 met mijn familie in een van de vele contractpensions, waar mensen uit voormalig Nederlands-Indië voor korte tijd werden opgevangen, omdat het onafhankelijk geworden Indonesië, Indische Nederlanders geen toekomst meer bood.

In diezelfde buurt zat ik op de Scholengemeenschap Cordi Sacratissimo (Heilig Hart van Christus). Op het ijs van deze Waterpartij heb ik in de winter van 1954 als 12-jarige op Friese doorlopers achter een oude keukenstoel leren schaatsen. Toen ik dat eenmaal onder de knie had, was ik er niet meer van af te slaan.

Van het heden neem ik u terug naar het begin van de jaren veertig. Naar Tjitjendo, een wijk van Bandung op West-Java, voornamelijk bevolkt door Nederlanders met zowel Europees als Indonesisch bloed, ofwel Indo-Europeanen. Zo had mijn moeder een Nederlandse vader, Charles de Roy van Zuydewijn en een Indonesische moeder met Chinees bloed, Tjoe Tanah. Mijn vader had een Javaans, Nederlands en Oostenrijkse achtergrond.

Mijn ouders woonden daar met hun 2 zonen, mijn moeders moeder, inmiddels weduwe, haar geadopteerde Indonesische dochter Mieke en onze trouwe baboe Gendoh (wat meisje betekent). Ons huis stond tegenover een politiebureau, vlakbij de Kininefabriek en een spoorwegemplacement. Mijn vader was ambtenaar bij de Provinciale Waterstaat. Het gezin leefde in redelijk goede doen en in een prettige sfeer.

Aan dit vredig bestaan kwam een einde toen op 8 december 1941 de oorlog begon terwijl mijn moeder net van mij in verwachting was.

Mijn vader moest dienst nemen als dienstplichtig Landstorm soldaat 2^e klasse en werd telefonist bij de Artillerie. Daarnaast werkte hij als militair omroeper bij de Nederlands Indische Radio Omroep voor de luchtverdediging. Voordat de Japanners Java binnenvielen, voerden ze namelijk bombardementen uit. Hun doelwitten waren niet alleen het vliegveld Andir, maar ook de Kininefabriek en het spoorwegemplacement vlakbij ons huis.

Het gesproken woord telt

Als er een bomalarm was ging het hele gezin in een geïmproviseerde schuilkelder in de tuin. Die schuilkelder was niet meer was dan een grote kuil in de grond met planken. Mijn 2 broers moesten dan op een gummetje kauwen om hun oorvliezen te beschermen.

Eén bom, bestemd voor de Kininefabriek, miste haar doel en kwam terecht in de achtertuin van mijn oom, 20 meter verderop van ons huis. Gelukkig was er alleen maar materiele schade.

Na de capitulatie van het KNIL op 8 maart interneerden de Japanners vrijwel alle totoks, volbloed Nederlanders. Het merendeel van de Indo's ofwel gemengdbloedigen bleef dit bespaard. De Japanners veronderstelden dat zij, de zogeheten Buitenkampers, in de loop van de tijd wel zouden kiezen voor hun Aziatische roots. Een verkeerde veronderstelling is later gebleken. In tegenstelling tot mijn moeder werd mijn vader als militair wèl geïnterneerd.

Banken werden door de bezetter gesloten en banktegoeden bevroren. Soldij, salarissen en pensioenen werden niet uitbetaald. De Buitenkampers moesten maar zien hoe ze rond zouden komen.

Mijn oma was echter een bijdehante vrouw met gouden handen. Ze nam naai- en breiwerk aan, bakte Indische hapjes die door onze Gendoh aan de man werden gebracht. En als de nood hoog was, werden er juwelen verpatst of geruild tegen voedsel.

Op 17 juli 1942 kwam ik dus ter wereld als Buitenkamper in bezet gebied. Onze baboe Gendoh werd naar het Jappenkamp Tjimahi gestuurd met een briefje voor mijn vader. Zij gooide het briefje over de omheining nadat ze hem had geroepen. Op het briefje stond: "Je hebt een zoon, hoe moet die heten?" De volgende dag haalde Gendoh het antwoord op: "Silvio Franciscus" Mijn moeder dacht bij zichzelf: "Silvio, wat is dat voor buitenissige naam. We noemen hem gewoon Frans!"

Omdat de Japanse bezetter ook de Nederlandse scholen had gesloten, werden mijn 2 broers, Carlo en Peter, om de andere dag door Gendoh naar een klasje gebracht, opgezet door vrouwen uit de wijk, waar zij geïmproviseerd onderwijs kregen.

M'n moeder, oma, en een tante die in het achterhuis woonde, probeerden het thuis voor de kinderen gezellig te maken, ondanks de oorlog en het gemis van hun vader. Verjaardagen werden op sobere wijze gevierd.

Met Sinterklaas mochten ze hun schoen zetten. Met Kerst werd een boompje met zelfgemaakte papieren kerstversieringen opgetuigd en met Pasen een enkel eitje in de tuin verstopt.

Vlees was schaars, maar mijn oma wist vaak een smakelijke maaltijd op tafel te brengen met vleesvervangers als tahoe(tofu) en tempeh (sojakoek)

Onze Arabische burens slachtten tijdens hun jaarlijkse Offerfeest een geit. Mijn broers gluurden door de heg naar dit ritueel. Ze kregen dan wel eens stukjes vlees toegestopt waar mijn oma saté of goelai van maakte.

Die burens hadden 3 dochters en wilden graag een zoon. De vrouw, Ibu Papon, vroeg of ze mij als pasgeborene kon adopteren. Daar ging mijn moeder natuurlijk niet op in.

Ondertussen verbleef mijn vader in diverse Jappenkampen. Eerst dus in Tjimahi, waar hij, na een mishandeling door een Japanse bewaker blijvend letsel aan zijn rechterhand overhield.

Later werd hij naar kamp Pankalan Balai bij Palembang op Sumatra overgeplaatst. In het laatste jaar van de oorlog zat hij in kamp Changi bij Singapore.

Het gesproken woord telt

De omstandigheden waren zo slecht, dat ze boften als ze in die kampen soms een klein stukje ratten- of muizenvlees kregen te eten.

In zijn afwezigheid werd mijn moeder, regelmatig lastiggevallen door Indonesische mannen of Japanse militairen, die haar zogenaamd hun bescherming aanboden. Mijn oudste broer, Carlo die toen 5 jaar was, week niet van haar zijde. Zo jong als hij was, voelde hij dat het niet pluis was en dat hij zijn moeder moest beschermen.

In het politiebureau tegenover ons huis zat een onderafdeling van de Kempetai, de Japanse geheime politie. Daar werden Nederlanders en Indo-europeanen op brute wijze ondervraagd. Hun geschreeuw was in de hele wijk te horen. Mijn broers zagen mannen, die als straf lange tijd op één been en met opgeheven armen, in de zon moesten staan. Met daarnaast een Japanner met een stok, die hen daarmee sloeg als zij hun evenwicht verloren.

Vandaag, 71 jaar geleden, kwam er dan een einde aan de ellende van de oorlog. Ik was toen 3 jaar. De gebeurtenissen die ik beschreven heb, heb ik niet bewust meegemaakt, maar via de overleveringen van mijn ouders, ooms, tantes en mijn broers.

Met de Japanse capitulatie was de ellende echter nog niet voorbij. De Bersiap kwam, die speciaal voor de Buitenkampers traumatisch was!

Tijdens dit machtsvacuüm, toen het Nederlands gezag nog niet hersteld was en de Britse militairen nog niet op Java waren aangeland, zagen opgehitste jonge pemoeda's (vrijheidstrijders) en hun meelopers hun kans schoon. In die tijd zijn er veel Indo-Europeanen mishandeld, vermoord, beroofd en verkracht. Maar ook Chinezen en de Indonesische adel liepen gevaar.

De Indonesische samenleving werd steeds vijandiger naar de Buitenkampers toe.

Op een gegeven moment zaten er pemoeda's in onze achtertuin, verscholen achter struiken in vuurgevecht met Britse militairen, die inmiddels op Java waren aangekomen.

De voortdurende dreiging en uiteindelijk de kidnap van een speelkameraadje van mijn broers, was de aanleiding voor mijn moeder om naar Tjihapit te vluchten. Een omheinde woonwijk die de Japanners eerst als interneringskamp hadden gebruikt en nu als beschermingskamp tegen de pemoeda's.

Mijn moeder nam dit besluit samen met haar nicht Lies, die na haar internering in een Jappenkamp bij ons in huis was gekomen. Om niet op te vallen maakte Lies haar blanke huid bruin en bedekte haar donkerblonde haar met een hoofddoek. En zo gingen zij op de fiets met ban mati (harde rubberen banden) op weg. Achterop zaten mijn broers. Onderweg passeerden zij een groepje pemoeda's met bamboesperen, maar door hard door te fietsen, bleven ze uit hun handen.

De volgende dag volgde de rest van de familie en Gendoh met mij in haar slendang (draagdoek).

Mijn vader voegde zich pas op 8 oktober 1945, na zijn evacuatie uit Singapore, bij ons in Bandung. Hij en ik zagen elkaar daar voor het eerst en ik schijn een grote keel te hebben opgezet, toen hij me in zijn armen wilde nemen.

Na zijn demobilisatie pikte hij zijn baan bij de Provinciale Waterstaat weer op en betrokken wij een woning aan de Ananaslaan.

Met de onafhankelijkheid van Indonesië in december 1949 werd de samenleving geleidelijk Indonesischer. Ook op zijn werk merkte mijn vader dit. Desondanks kreeg hij promotie, tot grote ergernis van zijn Indonesische collega's. Zij namen het hem kwalijk dat hij niet voor het Indonesische Staatsburgerschap had geopteerd en Nederlander bleef. Niet lang na zijn promotie ontving hij een

Het gesproken woord telt

anonieme dreigbrief dat hij maar naar Holland moest oprotten. Anders zouden zijn kinderen worden gekidnapt.

Mijn ouders besloten toen om naar Nederland te vertrekken, het vaderland dat zij nooit hebben bezocht en alleen uit verhalen kenden.

En zo vertrokken we in 1951 met de Willem Ruys naar Holland, net als de 350 duizend lotgenoten die tussen 1945 en 1968 naar Nederland verkasten.

In Nederland werden we in contractpensions opgevangen. Eerst in Gulpen in Limburg, toen in Noordwijk aan Zee en uiteindelijk in Scheveningen. In Scheveningen gingen mijn ouders helaas uit elkaar. Hoewel, wij, de kinderen aan onze vader werden toegewezen, is onze moeder in ons verdere leven altijd in beeld gebleven.

Niet lang daarna kregen wij een woning aangeboden in de Haagse nieuwbouw wijk Morgenstond, ontworpen door de architect Dudok . Mijn vader richtte ons huis smaakvol in met rotan meubelen uit Indonesië, Pastoe gordijnen, modernistische lampen en Picassoachtige schilderijen van een amateurschilder aan de wand. Zijn ouders, mijn opa en oma uit Bogor die inmiddels ook naar Nederland waren gekomen, trokken bij ons in.

Ik besluit deze speech dames en heren, met het thema van de herdenking van dit jaar:

Oost West, Thuis Best? VRAAGTEKEN

Ik spreek voor mezelf als ik zeg: Oost West, Thuis Best! UITROEPTOKEN

Hartelijk dank voor uw aandacht.

